

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

---

"GII ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

Bestuur Genootschap Engelandvaarders 2008

V.l.n.r.: G.J. Staal, R.A. Grisnigt, R.W. Hemmes, voorzitter, Ch. H. Bartelings, J.A. Bakker, J. de Mos.
Afwezig: R.M. ten Broek.

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders
JULI 2008 - 29e Jaargang, nr. 117

BESTUUR:

Voorzitter

R.W. Hemmes

Thorbeckelaan 74

2564 BS Den Haag

Telefoon en fax
070 - 368 35 66

Secretaris

G.J. Staal

E-mail: jan.staal@planet.nl

Oranje Nassaulaan 52

3708 GE Zeist

Telefoon
030 - 692 27 92

Penningmeester

Ch.H. Bartelings

E-mail: ch.h.bartelings@planet.nl

Thomas Jeffersonlaan 437

2285 AP Rijswijk

Telefoon en fax
070 - 394 14 67

LEDEN:

R.A. Grisnigt

R.M. ten Broek

Canadalaan 25

Burg. de Villeneuve-
singel 30

4631 NT Hoogerheide

3055 AP Rotterdam

0164 - 61 34 15

010 - 422 39 14

J.A. Bakker, Evenementencommissie

J. de Mos, Evenementencommissie

Zeekant 92g

Marjorystraat 25

2586 JB Den Haag

3151 SK Hoek v. Holland

070 - 354 02 45

0174 - 38 21 83

Telefoon en fax

070 - 394 14 67

Schakel redactiecommissie

E-mail: ch.h.bartelings@planet.nl

Thomas Jeffersonlaan 437

2285 AP Rijswijk

Bankrekeningen:

Postbank : 35 95 00

ABN-AMRO Rijswijk: 54.55.46.826

Website: www.engelandvaarders1940-1945.nl

Het volgende nummer verschijnt in oktober 2008.

Gaarne hiervoor bestemde kopij inzenden vóór 1 september 2008.

JULI 2008

Op 3 april j.l. werd Eric Hazelhoff Roelfsema herdacht in zijn voormalige woonplaats Wassenaar, in aanwezigheid van vele leden van onze Koninklijke familie. Het was een stijlvolle plechtigheid waarbij onze Kroonprins op zeer persoonlijke wijze Eric herdacht.

De meimaand voerde ons weer in gedachten terug naar het begin van de bezetting en het einde van de oorlog en naar de maatjes die wij in die jaren verloren. Het begon op 2 mei in het Cavaleriemuseum in Amersfoort waar de Wachtmeester van de Cavalerie C. van Bommel, Ridder MWO werd herdacht. Deze Engelandvaarder sneuvelde als geheim agent in Groningen tijdens een vuurgevecht nadat hij door de bezetter was uitgepeild. Bij die herdenking werd een plaquette in het museum aangebracht en hield de heer Plantinga, van het Nationaal Archief, een voortreffelijk verhaal over Engelandvaarders. Wij zijn hem dankbaar voor zijn interesse in ons Genootschap en voor zijn regelmatige bijdrage in de Schakel.

In Loenen werd op de Erebegraafplaats een krans gelegd op 4 mei en in Den Haag bij het monument voor de slachtoffers van het Englandspiel. 's Avonds waren wij ruim vertegenwoordigd bij de nationale herdenking op de Dam in Amsterdam.

Op 5 mei was een deputatie van ons Genootschap bij het bevrijdingsdefilé in Wageningen en 's avonds was uw voorzitter ook bij het bevrijdingsconcert op de Amstel.

Op 15 augustus zal in Den Haag het einde van de oorlog in Indië worden herdacht en op 31 augustus worden bloemen gelegd in de Nieuwe Kerk in Delft bij de plaquette die herinnert aan onze Moeder der Engelandvaarders. Op 17 september kunnen we over dat alles napraten op onze reünie in de Prinses Juliana Kazerne in Den Haag. Ik hoop dat velen die dag vrijhouden.

Ik kijk naar u uit.

Rudi Hemmes

De redactie bedankt de Engelandvaarders die hun reiservaringen naar Engeland of andere landen tijdens de bezetting van Nederland hebben opgestuurd als bijdragen aan de lezenswaardigheid van de Schakel. Wij mochten reeds veel positief commentaar van lezers ontvangen.

Van de ongeveer 200 Engelandvaarders die nu nog de Schakel ontvangen zijn er zeker nog meer verhalen die de lezers zullen interesseren. Daarom zouden wij graag die ervaringen ontvangen om in de Schakel op te nemen. Ook foto's genomen tijdens die periode zijn natuurlijk welkom. Indien hulp wordt gewenst is de redactie commissie natuurlijk gaarne bereid de helpende hand te bieden.

CHB

IN MEMORIAM

Jan Marie Fehmers

13 augustus 1916 - 27 oktober 2007

Jan Fehmers, mijn vader, werd geboren in Rotterdam als zoon van Dr. Christiaan Fehmers, een Rotterdams huisarts en geneesheer-directeur van het St. Franciscus Gasthuis, en Johanna Fehmers-Stevens, dochter van een Rotterdamse tapijtfabrikant (Koninklijke Tapijt Fabrieken, K.V.T.). In Rotterdam studeerde hij economie en in 1937/38 was hij rector van het Rotterdamsch Studenten Corps. Na zijn studie economie begon hij als stagiair bij de Twentsche Bank, terwijl hij tevens begon aan een rechtenstudie.

Met een paar vrienden (Eddy Legrand en de gebroeders Verster) reisde hij in augustus 1943 per trein vanuit Rotterdam naar Roosendaal, om van daaruit de grens over te steken. Ze ontmoetten in Roosendaal een zekere freule van Vredenburg, die hulp bood door ze een plaats aan te duiden waarze het beste de grens over konden

komen, namelijk bij een muur waar ze zelf regelmatig te paard overheen sprong. Van hieruit werd er per trein naar Brussel verder gereisd. In Brussel kwam mijn vader in contact met George Maduro, die hem wees op een mogelijkheid om vanuit Wallonië per vliegtuig naar Engeland te gaan. Maar dit voorstel vond hij te riskant en hij besloot hier niet op in te gaan. George Maduro zou later in het Noord-Franse Charleville-Mézières verraden worden.

De vier reisden per trein vanuit Brussel via Bergen en Amiens naar Parijs en, dankzij goede contacten met de ondergrondse, van hieruit verder naar Bordeaux. Per bus ging de rit voorts naar Peyrehorade, aan de voet van de Pyreneeën. Mijn vader en zijn vriend Eddy sloten zich aan bij een groep, die te voet en onder begeleiding van een gids door de bergen geleid zou worden over de gesloten Frans-Spaanse grens. De tocht duurde twee dagen; uiteindelijk werd Spanje bereikt nadat ze langs een kabel een rivier waren overgestoken. De Basken boden in dit gebied de nodige hulp. In het dorpje Elizondo in de Spaanse Pyreneeën ontmoette mijn vader bij toeval een oude vriend uit Rotterdam, Engelandvaarder Tuur Driebeek. Ze stuurden een telegram naar het gezantschap in Madrid, dat ze assisteerde om naar de hoofdstad te reizen. Dit was vlak voor Koninginnedag (31 augustus).

Met een groep van ongeveer twintig man (voornamelijk Fransen) deden ze een poging om met een Spaans legerbusje door te reizen naar de Portugese grens. Bij iedere provinciegrens werden de nummerborden verwisseld om zo de indruk te geven dat het een lokaal voertuig was. Bij de landsgrens werden ze afgezet om daar te wachten op gidsen die hen de grens over zouden brengen, maar ze bleken te zijn verraden en werden opgepakt. Ze kwamen terecht in de gevangenis van de Puerta del Sol in Madrid en later in het Noord-Spaanse campo de concentración in Miranda de Ebro. Het Nederlandse gezantschap in

Madrid en het consulaat-generaal deden lange tijd niets voor hen. Volgens mijn vader scheen het gezantschap wat ondernemender te worden nadat hij terloops had vermeld dat hij via zijn schoonzuster verwant was met de minister van Buitenlandse Zaken van Kleffens. Of het kwam door kennisgeving van dit feit of door een verandering in het beleid, hoe dan ook kon hij na een paar maanden verblijf in Miranda de Ebro per trein door Spanje naar Portugal reizen en van daaruit met een boot naar Gibraltar.

In Gibraltar verbleef hij drie maanden alvorens hij, samen met nog zo'n twintig man, aan boord ging van één van de schepen behorend bij het Brits konvooi geleid door de "HMS Warspite". Het gezelschap kreeg uniformen aan voor het geval er Duitsers aan boord zouden komen, die hen zeker zouden doden. Om Duitse onderzeeërs te vermijden voer het konvooi niet rechtstreeks maar om de westkust van Ierland heen naar Liverpool. Daarom, en ook omdat er één of meerdere gehavende schepen meevoeren duurde de overtocht ongeveer tien dagen. Tenslotte belandde mijn vader in Londen, waar hij volgens de standaardprocedure over zijn tocht ondervraagd werd in de Royal Victoria Patriotic School in Wandsworth, zuidwest Londen. Voor dienst bij de Prinses Irene Brigade kwam hij door zijn slechte ogen niet in aanmerking maar hij kon wel een baan krijgen in Londen bij het Nederlandse Ministerie van Financiën in ballingschap. Daar werd hij belast met het veilig stellen van Nederlandse bezittingen buiten Nederland. Na de oorlog bleef hij werkzaam in Londen, ditmaal als financiële raad aan de Nederlandse ambassade. In Londen trouwde hij en hij kreeg er een zoon. Na zijn scheiding keerde hij in 1954 met zijn zoon naar Nederland terug, waar hij na verloop van tijd hertrouwde, twee kinderen kreeg, waaronder ondergetekende, en werkzaam werd als bankier en ondernemer.

Altijd hield hij een sterke band met Engeland, waar hij voor zakelijke en voor privé-aangelegenheden nog meerdere keren per jaar bleef komen. Als hij over het verleden sprak dan was het vaak over zijn studietijd in Rotterdam, zijn tocht als Engelandvaarder en over zijn werkzame leven in Engeland. Hij was altijd een fervent lezer en wist enorm

veel over voornamelijk de Europese en ook de Amerikaanse geschiedenis. Hij was altijd een gentleman, gastvrij en respectvol jegens anderen en een interessant gespreksgenoot. Na een hartstilstand in 2000 en een hersenbloeding in 2001 werd hij - zonder ooit hierover te klagen - geleidelijk aan minder mobiel en ook minder alert. Een val thuis in Amsterdam in mei 2007 deden hem in het ziekenhuis belanden. De gevolgen van die val werden hem uiteindelijk fataal.

Met bijzondere dank aan Mevrouw N. Driebeek - van Rappard

Robbert Fehmers

HERDENKING 4 MEI IN LONDEN

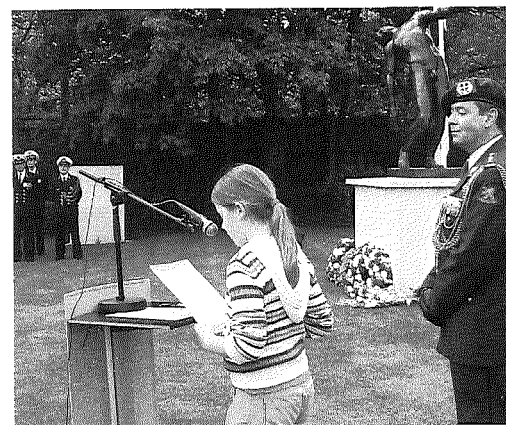
Onder het motto "Opdat Wij Niet Vergeten" organiseerde de Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden te Londen op 4 mei j.l. de jaarlijkse Nationale Herdenking op het Nederlandse Ereveld van de Mill Hill Cemetery van alle burgers en militairen die, sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituaties, terreurdaden en bij vredesmissies - in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld - zijn omgekomen.

Bij een kleine 100-tal aanwezigen, waaronder nabestaanden van overledenen, legde Hr Ms Ambassadeur Z.E. mr P.W. Waldeck de eerste krans namens de Nederlandse Regering, gevolgd door kransen en bloemen, onder meer namens de Nederlandse strijdkrachten, Genootschap Engelandvaarders, in Engeland aanwezige Dutch Associations, de Nederlandse Kerk. Kinderen van de Prins Willem Alexander School in Londen hielden voordrachten en hielpen bij de kranslegging.

Op de begraafplaats zijn graven van 254 overleden Nederlandse militairen en opvarenden van de Koopvaardij. Er zijn ook twee gedenk-

stenen met de namen van 185 Nederlanders die elders in de UK zijn overleden en begraven. Het Ereveld werd op 12 mei 1965 geopend door ZKH Prins Bernhard.

CHB

4 Mei herdenking op de Mill Hill begraafplaats in Londen.

De vrijheidsfeesten en het vrijheidsdefilé te Wageningen 2008 onder prachtige weeromstandigheden waren evenals in vorige jaren weer een groot succes. Het defilé bestond uit zo'n 1300 oud-strijders en 700 andere deelnemers, 20 muziekkorpsen, een groot aantal militaire voertuigen uit de Tweede Wereldoorlog inclusief een tank. Onder de deelnemende oud-strijders waren ongeveer 250 Nederlandse veteranen uit de tweede Wereldoorlog, waarvan een steeds groeiend aantal meerijden in de deelnemende historische militaire voertuigen.

De bevrijdingsdag trok dit jaar weer ongeveer 100.000 toeschouwers, het merendeel uit de omliggende gemeenten. Veel deelnemers vonden Wageningen, waar in 1945 de capitulatiebespreking met de bezetter plaatsvond in Hotel de Wereld, die een einde maakte aan de bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog, de beste plaats voor de jaarlijkse vrijheidsevenementen. Het publiek, waaronder veel kinderen, applauddisseerde zoals altijd enthousiast tijdens het voorbijtrekken van het defilé. Er werden weer bloemen uitgereikt, water en zelfs oranje borrels aan de lopende en de in de open militaire voertuigen van de Tweede Wereldoorlog aanwezige deelnemers. De deelnemende Engelandvaarders kregen plaats in een open weaponcarrier. Inmiddels heeft het omstreden Vrijheidsvuur monument dat bij de Wageningse bevolking als 'Paal van Bernhard' genoemd wordt een definitieve plek op de Generaal Foulkesweg in Wageningen gekregen.

CHB

Foto: Saskia Weijman

Vrijheidsdefilé Wageningen 5 mei 2008 met enkele deelnemers van ons Genootschap.

Ook dit jaar houden wij onze jaarlijkse reünie bij de Koninklijke Landmacht, Prinses Juliana Kazerne, Thérèse Schwartzstraat 15, 2597 XK Den Haag. Telefoon: 070 - 316 76 29 of 070 - 316 70 14.

Het Programma voor onze reünie op woensdag 17 september a.s. luidt als volgt:

- Vanaf 11.00 uur Aankomst en registratie van de reünisten, Koffie, thee en gebak in de Prins Bernhardzaal.
- Ca. 11.00 uur Bar geopend voor aperitief.
- Ca. 12.00 uur Welkomstwoord van de voorzitter.
- Ca. 13.30 uur Uitgebreide rijstmaaltijd. Na afsluiting van de maaltijd, koffie en nog wat naborrelen.
- Ca. 16.30 uur Einde reünie.

Routebeschrijving auto:

Vanuit Amsterdam (A4), Utrecht (A12) of Rotterdam (A13) de borden Den Haag volgen. Bij het Prins Clausplein volgt u Voorburg/Den Haag (Utrechtse baan). Aan het einde van de Utrechtse baan rechtsaf de Benoordenhoutseweg op. Bij de verkeerslichten linksaf (van Alkemadelaan). Bij de eerstvolgende verkeerslichten rechtsaf de Wassenaarseweg op. Aan het einde van de weg in de bocht ligt links de Kazerne.

Vanuit Amsterdam via Wassenaar (A4) richting Den Haag Centrum. Bij de eerste grote kruising (Willem Witsenplein) rechtsaf de van Alkemadelaan op. Bij de eerstvolgende verkeerslichten rechtsaf de Wassenaarseweg op. Aan het eind van de weg, in de bocht, ligt links de kazerne. Na het passeren van de wacht kan rechts van de hoofdingang geparkeerd worden.

Openbaar vervoer:

Vanaf NS-station Den Haag CS en HS: bus 18 (richting Clingendael). Uitstappen bij het eindpunt (halte Laan van Clingendael), teruglopen naar de Wassenaarseweg, rechtsaf en direct in de bocht ligt de kazerne (ongeveer 500 meter).

Behalve het busvervoer van de H.T.M., staat er vanaf 10.00 tot 10.30 uur ook nog een busje van de kazerne gereed op het bovengenoemde busstation waar de grote parkeerplaats is voor bussen. Het busje van de Juliana Kazerne zet de reünisten af bij de ingang van de kazerne. Na afloop van de reünie zal het busje ook weer terugrijden naar het Centraal Station.

Bezoekers van de kazerne dienen er rekening mee te houden dat ze zich moeten kunnen legitimeren bij de ingang van de kazerne.

De kosten voor deelname aan de reünie bedragen 20 Euro per persoon. De penningmeester verzoekt het verschuldigde bedrag op tijd over te maken door middel van een overschrijving van de eigen bankrekening in Nederland of met de bijgevoegde acceptgiro, of vanuit het buitenland per post contant, zodat hij het bedrag uiterlijk 1 september a.s. in zijn bezit heeft. De bankrekeningnummers ten name van de Penningmeester van het Genootschap Engelandvaarders te Rijswijk zijn: Postbank 359500 en ABN-AMRO bank 545546826.

De penningmeester verzoekt de deelnemers die met partners of begeleiders/sters komen eveneens voor 1 september a.s. de namen op te geven door ze eventueel duidelijk te vermelden bij de bankoverschrijving of per post of per e-mail (ch.h.bartelings@planet.nl) toe te zenden, opdat een volledige namenlijst op tijd kan worden opgegeven aan de kazerne voor de wacht bij de ingang. Mededelingen op de acceptgiro worden niet meer doorgegeven door de Postbank.

Beste Engelandvaarders en Engelandvaarsters, wij van het bestuur stellen jullie aanwezigheid ook dit keer weer zeer op prijs, dus als het enigszins kan probeer ook dit jaar te komen op de reünie.

De Evenementencommissie

De jaarlijkse plechtigheid, van de geboortedag van H.M. Koningin Wilhelmina op 31 augustus in de Nieuwe Kerk te Delft, wordt niet gehouden op zondag 31 augustus maar op zaterdag 30 augustus 2008, daar de plechtigheid niet op zondag gehouden kan worden in de kerk.

Voor hen die nog wel kunnen deelnemen aan de plechtigheid op zaterdag 30 augustus, blijft de tijd van verzamelen hetzelfde als in vorige jaren (van 13.30-14.00 uur) in het ons bekende Pannenkoekhuis, Willem van Oranje, Markt 48a, vlak bij de kerk. Einde plechtigheid om 14.45 uur waarna een kopje koffie.

Vlak naast de kerk zijn enkele parkeerplaatsen voor hen die in het bezit zijn van een invalide parkeerkaart. Voor de andere deelnemers: de parkeerborden volgen naar Parkeergarage Phoenix. Trek er wel wat extra tijd voor uit.

Vergeet niet de groot model onderscheidingen mee te nemen. Zij die aan de plechtigheid willen deelnemen kunnen zich bij mij aanmelden. Bij het aanmelden graag ook telefoonnummer opgeven, ingeval van mogelijke veranderingen.

J. de Mos
Marjorystraat 25
3151 JK Hoek van Holland
Tel./ Fax: 0174 - 38 21 83

HEDENKING CORNELIS HENDRIK VAN BEMMEL RMWO

De herdenkingsbijeenkomst voor Engelandvaarder wachtmeester Cornelis Hendrik van Bemmelen RMWO (1912-1945) vond plaats op 2 mei 2008 in de Bernhardkazerne te Amersfoort.

Soms komen dingen prachtig tezamen. De familie Van Bemmelen vond de begraafplaats van hun oom Cor in Harmelen er steeds rommeliger

uitzien en zocht naar mogelijkheden om hem elders op een fatsoenlijker plek te herbegraven. Daarbij hoorde ook een grondig onderzoek in archieven en musea naar de oorlogsgeschiedenis van Cor van Bommel en naar de omstandigheden die in 1948 hadden geleid tot zijn postume benoeming tot ridder in de Militaire Willemsorde. Daarom werd ook contact opgenomen met het Cavaleriemuseum in Amersfoort; Cor van Bommel was immers bij het uitbreken van de oorlog op 10 mei 1940 beroepswachtmeester geweest bij het vierde regiment Huzaren.

Het Cavaleriemuseum in de Bernhardkazerne te Amersfoort had te voren al het plan opgevat om in de permanente opstelling méér aandacht te gaan besteden aan de cavaleristen die benoemd zijn in de Militaire Willemsorde. Door de speurzin van neef Wim van Bommel en diens echtgenote werd een reconstructie mogelijk van het leven van Cor van Bommel, met name van zijn oorlogsjaren. Het Cavaleriemuseum kon van alle verzamelde documentatie gebruik maken bij de inrichting van een speciale vitrine welke aan Cor van Bommel werd gewijd. En de stoffelijke resten van Cor van Bommel werden dankzij de goede zorgen van de Oorlogsgravenstichting op 24 januari 2008 overgebracht naar het Ereveld te Loenen.

Op vrijdag 2 mei jongstleden vond op het kazerneterrein van de Bernhardkazerne de jaarlijkse dodenherdenking plaats voor alle omgekomen cavaleristen, waaronder ook enkelen die recent in Afghanistan het leven lieten. Daarvóór was onder grote belangstelling in het Cavaleriemuseum een bijeenkomst gewijd aan het leven van Cor van Bommel, waarbij ook de nieuwe vitrine ten doop werd gehouden.

Deze bijeenkomst werd ondermeer bijgewoond door de voorzitter en enkele leden van het Genootschap Engelandvaarders. Eerst werd in een korte inleiding een overzicht gegeven van de moeilijkheden waarmee Engelandvaarders zoals Cor van Bommel geconfronteerd werden tijdens hun tocht naar Engeland. Vervolgens gaf neef Wim van Bommel een boeiend verslag van hetgeen de speurtocht naar zijn oom aan gegevens had opgeleverd.

Dit verslag werd verduidelijkt met geprojecteerde foto's, kaarten en andere documenten. Hij had tezamen met zijn echtgenote voor dit levensverhaal ook de plaatsen in Zwitserland bezocht waar Cor van Bommel op weg naar Engeland verbleven had, zoals Cossonay, Aarau en Vézenaz; onderzoek in het Bundesarchiv te Bern en in de Archives de l'Etat et du Canton de Genève had bovendien nog allerlei nieuwe gegevens opgeleverd.

Na betrokken te zijn geweest bij gevechten tegen de Duitse invaller in de buurt van Ede en Rhenen kwam Cor van Bommel na de capitulatie terecht bij de Opbouwdienst. In november 1940 werd hij daar op wachtgeld gesteld. Ondertussen was hij reeds in contact gekomen met een verzetsgroep te Hoevelaken en raakte hij betrokken bij de liquidatie van een Gestapo-agent te Renswoude. Dit leidde er toe dat hij in juni 1941 met Van der Bor, Linzel, Konijnenburg en Van Helden Nederland verliet op weg naar Engeland. In Marseille kregen zij bij het Nederlandse Consulaat te horen dat ze er beter aan deden om weer terug te gaan naar Nederland. In plaats daarvan reisden zij door naar Perpignan waar ze door Kolkman in Maison Mazard te Le Soler werden ondergebracht.

In Le Soler werkte hij ondermeer bij de rivier de Têt. Hij leerde in Maison Mazard Wim Melius kennen. Melius was op weg naar Engeland te Poligny net achter de demarcatielijn in contact gekomen met 'oncle Roger' De Saule, een alias van Robert De Schrevel, een Belg die werkte voor de Franse militaire inlichtingendienst (SR Air). Melius had toen geweigerd om op samenwerkingsvoorstellen van De Saule in te gaan omdat hij zo snel mogelijk naar Nederlands-Indië wilde om daar de opleiding tot marine-officier te volgen.

Door de lange wachttijd in Perpignan-Le Soler besloten Melius en Van Bommel om terug te keren naar De Saule en met hem te overleggen hoe ze hem van dienst konden zijn. Kolkman, die door C.L. Kist en G.A. de Jong op de hoogte was van het bestaan van De Saule, keurde het plan goed en gaf ieder van de twee nog 2000 francs mee ter bestrijding van onkosten. Op 28 november 1941 ontmoetten zij De Saule in Poligny. Hij gaf hen diverse spionageopdrachten in België en Nederland en 'bestelde' tevens een aantal Nederlandse stafkaarten. Hierop vertrokken Melius en Van Bommel richting Nederland. Van Bommel liep na aankomst in Nederland op 2 december al zijn vroegere verzetscontacten af om de spionageverzoeken van De Saule te slijten. Dat lukte niet: men vond De Saule te suspect. De missie mislukte dus. Daarom vertrokken Melius en van Bommel met nog 3 anderen weer naar Frankrijk. Van hun passeur bij Lille kregen zij te horen dat er in Vichy-Frankrijk plannen waren om alle daar aanwezige buitenlanders te arresteren en in kampen onder te brengen. Dat bracht hen er toe om naar Zwitserland te gaan in plaats van naar Perpignan. De groep arriveerde daar rond kerstmis 1941. Van Bommel werd ondergebracht in een pension te Vésénaz aan het meer van Genève. Daar werd hij benaderd door Victor Farrell, de Engelse consul en inlichtingendienstman te Genève, die graag meer wilde weten over De Saule. Cor van Bommel maakte daarom nog een illegale tocht van Genève naar Poligny en terug.

Pas op 15 oktober 1943 was Cor van Bommel aan de beurt om uit Zwitserland te vertrekken, tezamen met Röpke, Kraan, Klaver, Lathouwers en Ritmeester. Via Madrid en Lissabon arriveerde hij op 22 februari 1944 te Bristol. Zijn ondervrager in de Patriottic School vond hem ongeloofwaardig: "I consider Mr. Van Bommel as a nasty piece of work", schreef deze in zijn conclusie en vroeg om een second opinion van de Nederlanders. Pinto daarentegen had geen enkel probleem met hem: "Biedt zich aan voor speciale dienst (B.I). Is ongetwijfeld politiek volkomen betrouwbaar en een goede aanwinst".

Na zijn opleiding in Huize Anna tot parachutist en marconist werd Cor van Bommel in de nacht van 5 op 6 oktober 1944 bij Orvelte in

Drenthe gedropped, samen met zijn maat Gerard Kouwenhoven. Ook werden tegelijk met hen een flink aantal containers met wapens, munitie en zenders neergelaten voor hun gastheren, de knokploeg Assen. In de nacht daarop werden G.L. Ensink en H. Koopmans bij Dokkum gear parachuteerd. Zij allen moesten onder leiding van de al eerder gearriveerde K.A. Mans het inlichtingenwerk in de noordelijk sector ondersteunen bij de groep "Packard". Cor van Bommel werd gestationeerd te Assen waar hij onder de naam "IJsberg" zijn zendactiviteiten begon.

Vrij spoedig hierna, op 10 november 1944, werd Mans gearresteerd in Groningen en in het beruchte Scholtenshuis verhoord. Hij wist weliswaar na 2 dagen te ontsnappen, maar de S.D. was in zeer korte tijd al zoveel te weten gekomen dat diezelfde 10 november invallen werden gedaan bij de schuiladressen van Kouwenhoven, Ensink, Koopmans en de 11e november te Utrecht bij een andere agent M.A. Sutherland. Hierbij werden Koopmans en Sutherland gearresteerd; Ensink en Kouwenhoven wisten aan arrestatie te ontkomen maar wel met verlies van hun zendinstallaties zodat ze vervolgens hun werk niet meer konden doen. Klaarblijkelijk was de S.D. niets te weten gekomen over Van Bommel, want deze kon zijn werk blijven doen. Pas vijf maanden later, op 21 maart 1945, werd hij uitgepeild. Een enorme hoeveelheid Duitse militairen had het huizenblok waarin ook Van Bommel verbleef omsingeld. Hij kon zich echter net op tijd met zender en al in zijn schuilplaats verbergen. Bij de huiszoeking werd hij niet gevonden. Doch zijn jasje aan de kapstok verraadde hem uiteindelijk. Een speurhond aan wie het jasje voor was gehouden, leidde vervolgens naar zijn schuilplaats. Toen Cor van Bommel tevoorschijn kwam schoot hij eerst de hond en twee Duitsers dood en verwondde een aantal andere Duitsers, voordat hij zelf doorzeefd werd met kogels. Hij overleed nog diezelfde dag.

Somer karakteriseerde Van Bommel later in zijn boek "Zij sprongen in de nacht" als volgt: "De vierde nieuweling, Van Bommel, was wachtmeester van de Cavalerie. Een onverzettelijke natuur, stil, doch geladen met de zucht om het de gehate indringer zo lastig mogelijk te maken. Een geuzentype, die een wereld op zich zelf was, en in zijn

---

geslotenheid dikwijls ondoorgrondelijk". Bij Koninklijk Besluit van 30 augustus 1948 werd Cor van Bommel postuum benoemd tot Ridder der 4e klasse in de Militaire Willemsorde.

Sierk Plantinga

Wim van Bommel vraagt of er misschien personen zijn die op de een of andere manier meer weten van of gegevens hebben over zijn oom Cor van Bommel, zodat het levensverhaal van zijn oom Cor vollediger kan worden. Zijn adres, telefoonnummer en e-mail:

W.H.C. van Bommel

Amarilpad 5

3402 GT IJsselstijn

Telefoon: 030 - 688 38 42

E-mail: whcvanbommel@kabelfoon.nl

REISERVARINGEN VAN ENGELANDVAARDERS

Van Bram Grisnigt ontvingen wij de volgende bijdrage:

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de Engelandvaarders die in Engeland aankwamen verhoord. De Engelandvaarders moesten uitgebreid vertellen over hun vluchtroute, reisgenoten en hulpverleners. Deze reisverslagen geven een goed inzicht in de moeilijkheden en ontberingen die Engelandvaarders moesten overwinnen om Engeland te bereiken. Omdat het jammer zou zijn als deze verhoren in de vergetelheid raken zijn wij van plan regelmatig één van deze reisverhalen in De Schakel op te nemen.

Wij beginnen met het reisverslag van Engelandvaarder Bob van der Stok (1915-1993), die in 1980 zijn oorlogsherinneringen publiceerde onder de titel Oorlogsvlieger van Oranje. Van der Stok, Bram was medisch student en reserve-officer-vlieger; 28 jaar oud. Sinds de capitula-

tie maakte hij plannen om naar Engeland te gaan en dook onder toen de officieren-vliegers door de Duitsers werden gearresteerd. Hij zag kans onder zeer moeilijke omstandigheden om als verstekeling aan boord te komen van een Zwitsers schip, dat te Rotterdam lag en welk schip Nederland verliet op 1 juli 1941. Hij heeft zich geruime tijd onder meest benarde omstandigheden verborgen gehouden en op 140 mijl van de Faroer eilanden werd het schip door een Engelse kruiser aangehouden en onderzocht. Hij werd van boord gehaald met 4 Nederlanders, die kans hadden gezien om aan te monsteren met de bedoeling om te deserteren in een neutrale haven. Op 22 juli 1941 werden zij in Engeland aan wal gezet.

Hij nam dienst bij de Luchtmacht en werd ingedeeld bij de R.A.F. Op 12 april 1942 werd hij afgeschoten bij St. Omer door een Duitse jager en toen hij met zijn parachute op den grond kwam werd hij terstond gearresteerd door de Duitsers, die reeds op hem stonden te wachten. Na ongeveer 10 dagen werd hij overgebracht naar Stalag Luft III.

Aldaar begon hij terstond voorbereidingen te treffen voor ontsnapingspogingen, welke o.m. bestonden uit het maken van valse papieren, kaarten, burgerkleding en uniformen enz. Zijn eerste poging ondernam hij met een Engelsman, doch zij werden ontdekt en ondanks dat zagen zij kans ongemerkt terug te komen in het kamp. Ondanks deze teleurstelling waardoor vele maanden werk verloren was gegaan, ondernam hij later weer een poging in burger met daarover een Russisch uniform, samen met een Nederlander. Door een ongelukkig toeval werden zij buiten het kamp gearresteerd en zij kregen 2 weken cel.

Weer maakte hij voorbereidingen, ditmaal werden zeer goede Duitse uniformen gemaakt, met daarbij behorende Duitse papieren. Met nog een Nederlander ondernam hij deze poging en zij trokken het uniform over de burgerkleding aan en liepen gewoon het kamp uit. Nabij het station werd hij echter herkend door een toevallig passerende bewaker uit het kamp en zij werden gearresteerd. Hij kreeg toen 2 maanden cel.

Hij behoorde tot de chemische en valse banierenafdeling van de ontsnapingsorganisatie van het kamp en hij had kans gezien zeer veel materiaal te stelen uit het ziekenhuis van het kamp, alwaar hij een jaar gewerkt heeft. Tot deze organisatie behoorden 800 man en reeds 47 tunnels waren door de Duitsers ontdekt. De 48e tunnel had een schacht, 8 meter diep, dan een tunnel 50 bij 50 cm en 150 m lang en daarna weer een schacht van 8 m welke ca. 25 m buiten het kamp uitkwam. Deze tunnel moest zo diep zijn, daar de Duitschers rondom het kamp microfoons in den grond hadden zitten. Daar zelfs een olie-lampje niet wilde branden in den tunnel, hadden zij een pompinstallatie gemaakt en zelfs elektrisch licht aangelegd. De tunnel is in 1 jaar gemaakt onder leiding van een mijnningenieur en had zelfs houten rails met wagentjes voor het wegvoeren van het zand. Een en ander is een geweldige organisatie geweest, daar er 200 zouden ontsnappen, die allen voorzien moesten zijn van goede valse papieren, kaarten en burger kleding, alsmede geld.

Op 24 maart 1944 verliet hij als no.18 de tunnel; in totaal zijn er 76 uitgekomen, doch hij is de enige die Engeland heeft bereikt. Twee Noren zijn in Zweden gekomen, doch alle anderen zijn gearresteerd met de bekende gevolgen (50 doodgemarteld door de Gestapo).

Hij was in burgerkleding en had o.m. bij zich aan valse papieren:

1. een binnengesmokkeld Nederlands persoonsbewijs, dat vervalst was;
2. een vals 'Urlaubschein' van een bestaande Duitse firma voor hem als arbeider, geheel met de hand getekend en van stempels voorzien (dit papier is onderweg 4 maal door de Gestapomannen goed gecontroleerd, zonder dat zij iets bemerkten);
3. een valse politietoestemming om te reizen van Breslau naar de Nederlandse grens;
4. valse papieren om van Sagan naar Breslau te reizen;
5. een papier, dat hij goedgekeurd was voor de S.S.
6. een papier, dat hij aangenomen was bij de S.S
7. een papier, dat hij zich op een gegeven datum moest melden bij de S.S. te Alkmaar.

Alles was voorzien van valse handtekeningen en stempels, waarbij

natuurlijk steeds gelet moest worden op werkelijk bestaande personen enz. Zijn firma bestond en had buitenlandse arbeiders in dienst.

Toen hij in het bos liep op weg naar het station te Sagan, werd hij reeds aangehouden door een Duitse bewaker. Hij vertelde dat hij, aangezien het luchtalarm was en hij te laat was geweest om naar een schuilkelder te gaan, maar het bos was ingelopen om een arrestatie te voorkomen. Dit werd geloofd en deze bewaker bracht hem naar het station, daar hij dan niet aangehouden zou worden door de politie! Op het station waren reeds meerdere ontvluchte Franse krijgsgevangenen en zij werden gecontroleerd door een meisje van de censuurafdeling van het kamp met Duitse militairen, doch alles ging goed. Hij ging per trein naar Breslau, alwaar hij zijn papieren voor de reis Sagan-Breslau vernietigde. In Breslau nam hij een kaartje naar Alkmaar en van Dresden tot de Nederlandse grens werd hij 4x gecontroleerd door Gestapo mannen, doch zij bemerkten niets.

Op 26 maart 1944 was hij veilig in Nederland en dook onder. Hij zag kans een goed vals persoonsbewijs te krijgen, alsmede rantsoenkaarten. Toen begon het zoeken naar een weg naar Engeland, doch na 2 ½ week had hij nog niets gevonden. Omstreeks 20 april 1944 overschreed hij illegaal met een beroepssmokkelaar de Belgische grens en ging naar een bekend, betrouwbaar adres in Brussel. Aldaar is hij in contact geweest met 6 organisaties, die ook uiteindelijk niets voor hem konden doen; wel kreeg hij een vals Belgisch persoonsbewijs en een carte de ravitaillement; ook kreeg hij een betrouwbaar adres in Toulouse.

Hij maakte toen zelf een vals papier, zeggende dat hij Belgisch arbeider, was aangenomen door de fa. Schmitt & Co te Toulouse en dat hij zich daar op een bepaalde datum moest melden. Na 6 weken in Brussel te zijn geweest begaf hij zich per trein naar Parijs, voorzien van zijn valse papieren. In Parijs verkreeg hij op die valse papieren van het betrokken Duitse bureau een schriftelijke toestemming om de demarcatielijn over te steken, waarop hij per trein naar Toulouse reisde,

Aldaar kwam hij toen eindelijk in contact met een organisatie en werd

---

naar een boerderij in de Pyreneeën gebracht, alwaar een groep van ruim 20 personen verzameld werd. Op den dag van het vertrek werd echter de gids, toen hij eten ging halen, door de Duitschers doodgeschoten. Na veel moeite kwamen zij in contact met een Maquis groep, welke hen gratis een gids gaf. Na een ontzettend zware tocht, 3 dagen en 3 nachten lopen, waarbij enige reisgenoten, die door uitputting niet verder konden, nog gedragen moesten worden, kwamen zij veilig in Canejan aan. Hij zei Engelsman te zijn en met behulp van den Engelsen consul reisde hij via Madrid naar Gibraltar. Op 12 juli 1944 arriveerde hij per vliegtuig in Engeland.

ENGELANDVAARSTERS

In de vorige Schakel had ik aangekondigd dat we een serie zouden starten over vrouwelijke Engelandvaarders. Als eerste graag uw aandacht voor Sophia Mok, die in de zomer van 1942 in haar eentje op weg ging naar Engeland en over wie verder weinig bekend is. In de archieven trof ik slechts het volgende, summiere verslag aan:

MOK, Sophia, oud 53 jaar

Zij bereidde haar ontvluchting zelf voor en op 8 juli 1942 verliet zij Nederland. Zij zag kans een vals Belgisch persoonsbewijs te krijgen, overschreed illegaal de Belgische grens en reisde naar Brussel, alwaar zij een route vond en reisde naar de Zwitserse grens.

Zij vond een passeur, die haar over de grens bracht in den nacht van 18 juli 1942. Zij werd in Zwitserland gevangen genomen en kwam vrij op 31 augustus 1942. Zij kreeg haar bescheiden eerst voor elkaar op 11 december 1942 en toen was de mogelijkheid uitgesloten door Zuid-Frankrijk te reizen.

Daar zij als ambtenares van Sociale Zaken toch haar aandeel wilde hebben in de bevrijding van Nederland, besloot zij illegaal via

Frankrijk en Spanje in Portugal te komen. Zij verkreeg een vals Frans persoonsbewijs en overschreed de grens op 12 december 1942. Bij de Pyreneeën gekomen vond zij na enige dagen een organisatie en met behulp hiervan trok zij te voet over de Spaanse grens.

In Spanje werd zij gearresteerd en bracht een week door in een cel in een politiebureau en daarna 23 dagen in de gevangenis, waarna zij nog 14 dagen 'résidence forcée' heeft gehad. Op 6 februari 1943 was zij vrij in Barcelona en reisde naar Madrid. Vandaar vloog zij per vliegtuig naar Lissabon en vandaar naar Engeland, alwaar zij 13 maart 1943 arriveerde.

Mok kreeg na aankomst een baan bij een van de ministeries in Londen, vermoedelijk dat van Sociale Zaken, waar ze ook in Nederland al werkzaam was geweest.

Agnes Dessing

MONUMENT VOOR HET KORPS COMMANDOTROEPEN

Het Monument voor het Korps Commandotroepen in Roosendaal is een bronzen beeld van een soldaat die zijn geweer strijdvaardig omhoog houdt terwijl hij met opgeheven hoofd een hindernis doorbreekt. Het beeld is geplaatst op een voetstuk van veldkeien. Het monument is geplaatst op het terrein van de Engelbrecht van Nassaukazerne gelegen aan de Parabaan te Roosendaal. Hier is het Korps Commandotroepen gelegerd. Onthulling vond plaats op 22 augustus 1968. Ontwerper: J. Krosch.

Herdachte groepen:

- militairen in dienst van het Nederlands Koninkrijk 1940 - 1945
- militairen in dienst van het Nederlands Koninkrijk na 1945

De Commando's hebben een groot aandeel gehad in de bevrijding van Nederland. In de Tweede Wereldoorlog ontstond in Engeland de behoefte aan speciaal getrainde eenheden die achter de Duitse linies konden opereren. Degenen die vrijwillig bij deze eenheden werden ingedeeld moesten alleen of in kleine groepen kunnen vechten, in staat zijn grote ontberingen te verdragen en een sterke korpsgeest bezitten. Daarom werd in januari 1942 een geallieerd Commando opgericht genaamd het No. 10 (Inter Allied) Commando

Troops. No. 2 (Dutch) Troop bestond uit Nederlanders. Op 22 maart 1942 vertrokken 48 Nederlanders naar Achnacarry (Schotland) om aan de Commando-opleiding te beginnen. 25 mannen kwamen door de opleiding en zo ontstond de No. 2 (Dutch) Troop. In de tweede helft van 1942 bereikte de Nederlandse Troop de beoogde sterkte toen 45 afgetrainde commando's de gelederen kwamen versterken.

Ook een tiental Engelandvaarders heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog bij No. 2 (Dutch) Troop gediend. Zij hebben aan alle acties van deze elitetroep deelgenomen. In maart 1944 wisten 5 Nederlandse commando's diverse missies in Birma, in de omgeving van Alethangyaw, met succes uit te voeren. De grote inzet van No. 2 (Dutch Troop) kwam in september 1944 met de Operatie "Market Garden", toen de Nederlandse commando's aan de luchtlandingstroepen werden toegevoegd. Hun taak was het verzamelen van inlichtingen, het leggen van contacten met het plaatselijk verzet en optreden als tolk en gids. Zij vochten samen met de Amerikaanse- en Britse Airborne Divisions bij Eindhoven, Nijmegen, Groesbeek en Arnhem. Tijdens de actie bij Arnhem kwam commando August Bakhuis Roozeboom om het leven. Na afloop van de mislukte Operatie Market Garden nam No. 2 (Dutch) Troop deel aan Operatie "Infatuate", de bevrijding van Walcheren. De Nederlandse commando's waren betrok-

ken bij de amfibische landingen op 1 november bij Vlissingen en Westkapelle. Bij de hevige gevechten die hierna volgden raakten 11 Nederlandse commando's gewond. Op 3 november 1944, nadat de commando's de kuststrook stevig in handen hadden gekregen werd heel Walcheren van vijandelijke troepen gezuiverd. Uiteindelijk werd in oktober 1945 No. 2 (Dutch) Troop ontbonden.

Bron: www.oorlogsmonumenten

GEZOCHT BOEK

Het boek: "In Memoriam" (Lijst met slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog die zijn overleden in de concentratiekampen) uitgegeven door SDU wordt gezocht.

Het adres waar het boek is te verkrijgen gaarne doorgeven aan:

Sidney R. de Kadt

Dennenheuvel

Herenweg 8 apt 3

2104 MK Heemstede

Telefoon: 023 - 584 99 99

E-mail: leonie.simone@quicknet.nl

**Kort verslag van de bestuursvergadering van de Stichting Samenwerkend Verzet
1940-1945, d.d. 11 maart 2008, gehouden te Doorn**

1. De voorzitter heet iedereen van harte welkom op deze vergadering. Een vreemde start voor deze vergadering na het plotselinge overlijden van de heer Oskam. Voor Expogé en voor Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945 is dit een groot verlies. De heer Jan Oskam was een persoonlijkheid die een duidelijke aanwezigheid was tijdens de vergaderingen. De voorzitter betreurt het dat hij tijdens het overlijden van de heer Oskam op vakantie was in Zuid-Afrika. Ook voor de heer Witte is het een vreemde start om voor de eerste keer aanwezig te zijn in deze vergadering als vertegenwoordiger namens Expogé. De voorzitter heet de heer Witte van harte welkom.
De heer Pereboom is benoemd als plaatsvervangend lid namens de NFR/VVN in deze vergadering.
2. In de vergadering van 11 december 2007 heeft Expogé de heer Witte aangewezen als vertegenwoordiger in het bestuur van Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945. De heer Witte wordt kandidaat gesteld voor de functie van penningmeester. Het bestuur gaat unaniem akkoord met de benoeming tot penningmeester van de heer Witte. Hij wordt gefeliciteerd door de bestuursleden.
3. Het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg (voorheen SFMO) is de subsidie-verstrekker voor Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945. Het fonds heeft het afgelopen jaar een verandering doorgemaakt. Naam en logo zijn gewijzigd, de doelstellingen zijn verbreed en de aanvraagprocedures zijn gewijzigd. Het bestuur van het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg heeft ons bestuur uitgenodigd voor een gesprek over de huidige stand van zaken rond de organisatie en de plannen voor de toekomst.
4. Volgens de statuten benoemt het bestuur van Stichting Samenwerkend Verzet 1940-1945 altijd 1 of 2 vice-voorzitter(s). In het Dagelijks Bestuur hebben de organisaties NFR/VVN, Expogé en C.O.V.V.S. altijd een functie gehad. De voorzitter doet het vriendelijke verzoek om na te denken over de benoeming van een nieuwe vice-voorzitter. De voorkeur gaat uit naar een persoon uit de eerste generatie.
5. De Dag van het Verzet is op zaterdag 30 augustus in de Generaal Spoor Kazerne in Ermelo. Veel bezoekers van de Dag van het Verzet zijn begeleiding van ouders en/of grootouders.
6. Op 28 mei 2008 is de opheffing van de vereniging Allied Aircrew Helpers. De voorzitter bedankt de heer Sonnemans voor zijn jarenlange inzet in dit bestuur.

ADRESSENBESTAND

ADRESSENBESTAND
Stichting Genootschap Engelandvaarders

Aanvullingen en wijzigingen no. 33 op de adressenlijst van 1 april 1999.

Overleden:

Meer, J.P.H. van der
Os, H.G.A. van
Surendonk, C.J.W.
Woudstra, E.

Bath (UK)
Bussum
Heemstede
Haarlem

Verhuisd:

Arendsen de Wolff-Exalto,
Mevr. E.A.
Biesen, H.J.J. van den
Bruijn, W. de

Spoolderweg 27 8018 BB Zwolle
Barchemseweg 105 7241 JC Lochem
Flat Neborgh
Hoofdland 477 3332 RE Zwijndrecht
Postweg 4 7451 TN Holten
De Buitenhof
Nieuw Herlaar 2 1083 BD Amsterdam

Doest-Doldersum, Mevr. A. ter
Jacobs, Ph.

Adreswijzigingen en correcties gaarne aan:

G.J. Staal

Oranje Nassaulaan 52
3708 GE Zeist
Telefoon 030 - 692 27 92
E-mail: jan.staal@planet.nl

www.engelandvaarders1940-1945.nl